

cercetare, purtau discuții cu caracter științific, efectuau cercetări, elaborau studii și lucrări.

Forța de penetrație în masele largi a culturii reprezintă un alt reper esențial, ea realizându-se, îndeosebi, prin conjugarea eforturilor asociațiilor culturale și presei naționale. Presa va lansa atacuri directe, va reflecta fidel mutațiile produse în evoluția vieții cultural-naționale din imperiu, va contribui la informarea opiniei publice asupra acțiunilor întreprinse de sârbi, de slovaci, de români sau italieni. Lucrările lui Vuk Stefanović, Karadžić, Magarasević, Josef Safarik, Josef Jungmann, Josef Hurban, Timotei Cipariu și George Barițiu valorificau trecutul istoric propriu, virtuțile înaintașilor, valoarea limbii și creației populare. Din ele își vor extrage argumentele istorice, literare, juridice oamenii politici, pledând în parlamente sau redactând petiții și memorii. Din membrii asociațiilor culturale s-au detașat și oameni politici ai vremii, inițiatori de grupări și partide politice.

Deceniul absolutist al lui Bach, dar, mai ales, legislația dualistă pusă în aplicare după 1868 au obligat asociațiile culturale să-și reconsidere structural direcțiile și metodele de propagare a culturii. Ele s-au realizat în consens cu activitatea politică desfășurată de reprezentanții burgheziei. Activitatea fiecăreia dintre ele a nemulțumit autoritățile, fiecare a trecut prin momente dificile, la un pas de desființare, iar la slovaci s-a ajuns chiar la interzicerea ei.

În ultimul deceniu al secolului trecut, asistăm din nou la reevaluări ale metodelor de activitate. Acum, datorită rezultatelor dobândite în lupta pe plan politic, a insuccesului petițiilor și memoriilor, mișcarea culturală promovată prin asociațiile culturale se va împleti tot mai strâns cu cea național-politică. Prezența apărătorilor slovaci și sârbi în procesul *Memorandumului*, Congresul reprezentanților naționalităților asuprite de la Budapesta, hotărârile luate relevă un evident salt calitativ.

Reluarea activismului politic la românii din monarhie, susținerea mișcării culturale, prin „Liga culturală” de la București, serbările din 1905 de la Sibiu, cu prilejul deschiderii Muzeului Astei, mișcarea tinerilor cehi, activitatea teatrului național ceh prin promovarea ideii națiunii ceho-slovace, inițierea, de la Belgrad, a mișcărilor de solidaritate a slavilor de sud (jugoslavii) au avut, toate, suportul conștiinței naționale, al ideilor progresiste, revoluționare ale epocii, cultivate prin asociațiile culturale.

Constituirea, în toamna anului 1918, pe ruinele fostului imperiu, a statelor naționale unitare, uriașa semnificație a momentului istoric permiteau așchierea și a incontestabilele merite ale asociațiilor culturale.

CORNEL LUNGU

REPERE ISTORIOGRAFICE TRANSILVĂNENE ÎN EPOCA FORMĂRII STATULUI NAȚIONAL ROMÂN UNITAR

Scrișul istoric național, în acord cu efortul statornic de modernizare a societății românești, are drept coordonată, la cumpăna dintre veacurile XIX și XX — prin apelul la metoda pozitivistă —, crearea unei școli critice, al cărei rezultat esențial avea să fie universalizarea sa, integrarea în istoriografia europeană de marcă. Impulsurile pozitivismului au dat operii de cercetare a trecutului un substanțial plus de rigoare științifică, ce amenda serios predilecția spre mit și fabulos, spre neselectarea și neverificarea izvoarelor, cultivată de romantismul istoriografic. Cu toate acestea, generația de istorici ai începutului de secol XX, care se apropia, cu noua sensibilitate,

de faptele trecutului, a păstrat și a accentuat chiar spiritul național în lucrările de specialitate.

Reprezentanții curentului critic european, ca și unii dintre istoricii români de aceeași orientare (Ioan Bogdan, Dimitrie Onciul, Constantin Giurescu ș.a.) au ocultat, în genere, problematica politică sau, dacă s-au oprit asupra ei, au explicat-o dintr-o perspectivă nouă, uneori chiar social-economică. Aspectele politico-naționale erau, într-un anumit sens, socotite rezolvate de istoriografia romantică. Specificul scrișului istoric românesc, izvorit din specificul evoluției carpato-dunărene, a făcut însă ca orientarea națională să fie un laitmotiv prezent atît de-a lungul curentului iluminist (Școala ardeleană), cit și în romantism și pozitivism. Desigur, ideea națională prezentă în scrierile istorice evoluează, se îndeplinește în timp prin noi componente, de la demonstrarea în chip polemic a romanității și continuității românești, la receptarea actului voievodului Mihai de la 1600 ca simbol al aspirației spre unitate politică și apoi la relevarea strădanilor de întregire statală, manifestate la cumpăna dintre veacurile XIX și XX și cuprinzînd spiritele tuturor românilor din „țările românești” aflate sub stăpînire străine și din „Țară”, care, prin unirea din 1859, formase de-acum nucleul statului național unitar.

Istoriicul, ca om între oameni timpul său, reflectă și epoca sa, prin reflectarea trecutului, iar perioada dinaintea primului război mondial a avut ca temei lupta pentru unitatea politico-statală deplină. Chiar conflagrația mondială, la care cele mai multe țări au participat pentru satisfacerea unor scopuri dominante și expansive, a rămas în conștiința românilor ca „războiul cel mare de întregire a neamului”.

Generația de istorici ardeleni care, deși în contact cu școala critică, ilustrează acest ideal este reprezentată de personalități precum canonicul Augustin Bunea, Ioan Lupaș, Alexandru Lapedatu, Silviu Dragomir, Teodor V. Păcățian, Ștefan Meteș și alții. Cei mai mulți au fost istorici și luptători care, spre deosebire de erudiții ca Ioan Bogdan Ioan Ursu (numărat, totuși, pentru scurt timp, între cei dintii profesori ai Universității Daciei Superioare) și Ilie Minea — trecuți peste Carpați, primii doi spre București și al treilea spre Iași — au rămas mare parte din viață pe pămîntul Transilvaniei pentru a-i cerceta mai atent istoria și a demonstra unitatea evolutivă a tuturor ținuturilor românești.

Grandoarea idealului național, citeodată completat, conform spiritualității timpului, și cu elemente confesionale, a făcut nu de puține ori ca sentimentul să copleșească rigoarea științifică din lucrările unora dintre acești istorici. Dar opera trebuie integrată în comandamentele vremii, or vremea care venea, prin împlinirea țării între fruntariile ei firești, s-a fixat cutremurător în conștiințe, impunînd reflectarea „emoției” naționale în creațiile culturale.

Cu toate acestea, istoricii care au pegătit și au trăit, unii dintre ei, „unirea cea mare” nu au disprețuit documentele și izvoarele în general, preocupîndu-se printr-o muncă, adesea de benedictin, de culegerea și tipărirea lor. Așa va face Teodor V. Păcățian prin publicarea, între 1902 și 1915, a opt volume de documente, sub titlul *Cartea de aur sau luptele politice naționale ale Românilor de sub coroana ungară*. Cam în aceeași vreme, octogenarul Ioan Pușcariu (născut în preajma Brașovului), după o viață de cercetări arhivistice pentru colectarea materialului referitor la vechile familii nobiliare românești din Țara Făgărașului, va publica patru volume de *Fragmente istorice despre „Boierii din Țara Făgărașului”, dimpreună cu documente istorice (1904—1907)*. La cumpăna dintre cele două veacuri (în 1889 și 1900), Ilarion Pușcariu este cel care va încredința tiparului *Documente pentru limbă și istorie* și, respectiv, o colecție de acte despre reînființarea episcopiei ortodoxe ardeleni la Sibiu. Sterie Stinghe, după ce a dat la iveală, în 1899, *Istoria sfîntei biserici a Scheilor Brașovului* a lui Radu Tempea II, va publica *Documente privitoare la trecutul românilor din Scheii*

Braşovului (1901—1906), în cinci volume. La puțin timp după unire (în 1921), *Ştefan Meleş* editează *Documente contemporane* (volumul I, 1508—1820) despre viaţa agrară a românilor din Ardeal şi Ungaria. Tot în aceşti ani tumultuoşi vor cerceta izvoare narative şi documentare *Ioan Lupaş* şi *Silviu Dragomir*, izvoare pe care, îmbogăţite mereu, le vor publica ulterior.

Pe temeiul unui asemenea statornic şi serios efort de documentare, se vor contura marile teme ale cercetării istorice transilvane, în centrul cărora va sta, ca idee sintetizatoare, lupta naţională pentru unitatea tuturor „ţărilor” româneşti. Uneori materialul faptic prelucrat în chip istoriografic va fi preponderent profesional — căci biserica a fost singura instituţie rămasă românească de-a lungul timpului în Transilvania —, dar tenta imprimată de autori are conţinut şi finalitate politică. Astfel, *Augustin Bunea*, format în ambianţa şcolilor Braşovului şi Blajului, apoi ale Romei (Propaganda Fide), va demonstra, în monografia dedicată episcopului Inochentie Micu (1900), în cercetarea raporturilor dintre Petru Pavel Aron şi Dionisie Novacovici (1902), în lucrările despre vechile centre vlădiceşti Vad, Geogiu, Silvaş şi Bălgărad (1902) ori despre ierarhia ecleziastică (1904), autonomia bisericii româneşti unite în cadrul universalismului catolic şi rangul mitropolitan al acestei biserici transilvane, redusă de autoritatea austriacă la nivel de episcopat. Un model de monografie va elabora apoi *Ioan Lupaş*, cercetând viaţa şi activitatea fruntaşului politic-religios, devenit în 1864 mitropolit neunit, Andrei Şaguna (1909); tot el va scrie despre implicarea, în mişcarea Supplex-ului, în 1792, a episcopilor Gherasim Adamovici şi Ioan Bob (1912); *Silviu Dragomir*, s-a dovedit preocupat şi el de lupta de eliberare naţională românească din veacul XVIII (1911) şi de relaţiile bisericeşti române-ruse în secolul XVII (1912). Sinteze de istorie ecleziastică la nivelul Transilvaniei româneşti vor crea, în aceşti ani, *Ioan Lupaş* (1918), *Ştefan Meleş* (1918) şi *Silviu Dragomir* (1920—1930).

Problematika politică propriu-zisă l-a preocupat mai ales pe *Alexandru Lapedatu*, care, scriind despre Vlad Călugăru (1903), Radu cel Frumos (1902), Radu cel Mare (1916), Mihnea cel Rău (1921—1922), despre tradiţia „descălecatului” Ţării Româneşti etc., a relevat şi interferenţa acestor teme cu istoria transilvană. *Ioan Lupaş* a cercetat istoria românilor ardeleni între anii 1780—1792, dovedindu-se şi el atras de mişcarea politică a Supplex-ului (1915).

Aspectele sociale au fost în atenţia lui *Ioan Puşcariu*, cel care, din raţiuni istorico-politice, a studiat ascendenţa nobiliară („boierească”) a unor familii româneşti făgărăşene (1892—1895), demonstrând „nobleţea”, contestată de unii, a locuitorilor Ţării Oltului. O temă asemănătoare va aborda *Augustin Bunea* în discursul de recepţie la Academie (rămas nerostit, prin stingerea din viaţă a autorului), intitulat *Stăpînii Ţării Oltului* (1910); cu probitate ştiinţifică, acest „istoric desăvîrşit” (cum îl va numi Nicolae Iorga) dovedeşte vechimea şi statornicia românilor sud-ardeleni, adică a oamenilor „ţării” sale de obârşie. Mai târziu, în 1934—1935, *Ioan Lupaş* se va simţi dator să preia mesajul lăsat în 1884 de un alt istoric transilvănean, *Nicolae Densuşianu* (prin lucrarea *Revoluţiunea lui Horea în Transilvania şi Ungaria, 1784—1785*), cercetînd problemele naţionale şi sociale ale acestei izbucniri violente a ţăranilor români.

Istoria economică a fost obiect de studiu, între alţii, pentru *Ştefan Meleş*, prin lucrările *Relaţiile comerciale ale Ţării Româneşti cu Ardealul pînă în veacul al XVIII-lea* (1920) şi *Viaţa agrară, economică a Românilor din Ardeal şi Ungaria* (1921).

Largul evantai de preocupări istoriografice, schiţat sumar şi incomplet aici, pune în lumină o generaţie de istorici-luptători, animaţi de idealul naţional şi copleşiţi uneori de turburătoarea lui forţă, dar şi o generaţie de personalităţi ştiinţifice remarcabile, creatoare de uni-

versitate românească (I. Lupaş, Al. Lapedatu, S. Dragomir), de şcoală istorică şi de problematică istorică pe care urmaşii au preluat-o, o continuă şi o îmbogăţesc neîncetat.

IOAN AUREL POP

ŞCOALA MILITARĂ DE OFIŢERI ACTIVI „NICOLAE BĂLCESCU” PREZENŢĂ MARCANTĂ ÎN VIAŢA CULTURALĂ

La 1 iulie 1980 s-au împlinit 60 de ani de la înfiinţarea Şcolii militare de ofiţeri activi de infanterie din Sibiu, instituţie prestigioasă de învăţămînt militar, care, de-a lungul existenţei sale, a desfăşurat o deosebit de bogată şi rodnică activitate pe multiple planuri, dovedindu-se la înălţimea dezideratelor care i-au dat naştere.

După desăvîrşirea unităţii naţionale a poporului român în decembrie 1918, se puneau o serie de probleme noi şi în legătură cu apărarea integrităţii teritoriale şi a suveranităţii statului român. Între acestea, un loc de seamă îl ocupă sporirea numărului de unităţi, corespunzător nevoilor rezultate din noile realităţi, şi încadrarea lor cu ofiţeri. Şi cum şcoala militară de ofiţeri de infanterie nr. 1 din Bucureşti nu putea face faţă unei asemenea cerinţe, s-a apreciat că este necesar a se înfiinţa o a doua instituţie militară de învăţămînt cu acelaşi profil, la Sibiu.

Pe baza propunerii ministrului de război, a fost adoptat Decretul nr. 5376 din 17 decembrie 1920, care în articolul 1, consemna: „Se înfiinţează la Sibiu, pe ziua de 1 iulie 1920, o a doua şcoală militară de infanterie, în localul fost al şcolii de cadeţi austro-ungară”. Scopul acestei şcoli — se arată în articolul 2 — este de a pregăti sufletul şi caracterul viitorilor ofiţeri activi din arma infanteriei, de a li se oferi puterile fizice şi a li se preda cunoştinţele elementare, necesare împlinirii cu succes a datoriilor lor de instructori şi educatori ai trupei”.

La comanda şcolii a fost numit colonelul Cristea Vasilescu, ofiţer de stat-major, veteran din primul război mondial, un bărbat priceput şi energic, cu studii militare în ţară şi străinătate. Şcoala venea să se adauge instituţiilor de cultură sibiene şi ardeleni în acelaşi timp, care erau chemate să militeze intens şi dinamic pentru promovarea şi răspîndirea culturii generale şi a spiritualităţii româneşti în special, în rîndul maselor populare.

Încă din primele zile, şcoala s-a bucurat de toată atenţia şi consideraţia din partea populaţiei, a oficialităţilor, a instituţiilor culturale din Sibiu şi în primul rînd a „Astrei”. Colaborarea laborioasă dintre şcoală şi „Astra” a început din vara anului 1920 şi s-a amplificat pe măsura curgerii vremii. La solicitarea colonelului Vasilescu, cărturarul de renume, profesorul Andrei Bărsaeanu, preşedintele „Astrei”, a acceptat să predea cursul de limba română. De asemenea, în vederea înfiinţării bibliotecii de literatură beletristică, şcoala a primit un binevenit şi generos sprijin din partea „Asociaţiunii”, materializat prin donarea a 12 biblioteci de clasă şi a unei biblioteci centrale, alcătuite din lucrările apărute în „Biblioteca populară a Asociaţiunii”, „Biblioteca tineretului” şi din rezerva de cărţi a „Astrei”.

De la începutul existenţei sale, şcoala a avut un cenuclu literar, care a grupat şi grupează elevii cu aptitudini şi talent în domeniul scrisului, precum şi cercuri de pictură, caricatură, sculptură, pirovăvură etc. De asemenea, din 1967, şcoala editează, în trei numere pe an, revista „Gînduri ostăşeşti”, în care sînt cuprinse unele din creaţiile literare ale elevilor, precum şi plachete de poezii dedicate unor evenimente majore din viaţa instituţiei şi a ţării.

Stabiliţi în oraş, ofiţerii şcolii au început să participe la activităţile organizate de „Asociaţiune”, cu dorinţa de a cunoaşte mediul intelectual sibiian. Mulţi dintre aceştia au răspuns solicitărilor „Astrei” de a activa în